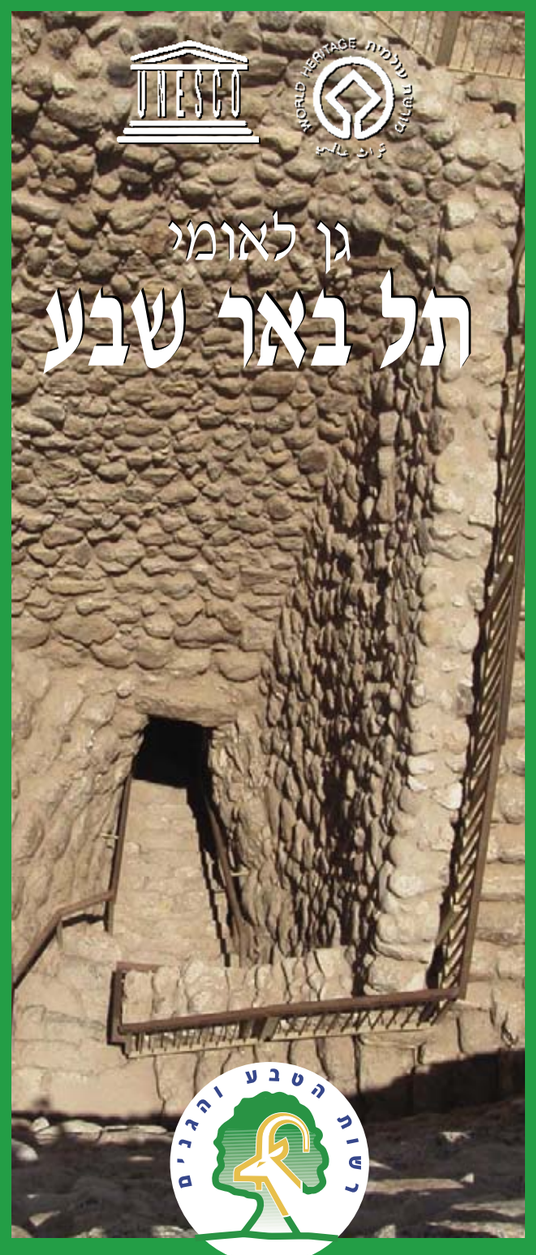

ברוכים הבאים לגן לאומי תל באר שבע אתר מורשת עולמית

הגן הלאומי תל באר שבע ממוקם ממזרח לעיר באר שבע בסמוך ליישובים עומר ותל שבע. התל מייצג מרכז שלטון עירוני מתקופת המקרא בדרום הארץ, ונמצאו בו מערכת חומות ושערים, מבני ציבור, בתי מגורים, בית מחסנים, מפעלי מים ועוד. תל באר שבע הוכרז כגן לאומי בשנת 1986 ושטחו 180 דונם. בשנת 2005 הכריז אונסקו על התלים המקראיים כאתר מורשת עולמית – ותל באר שבע הוא חלק מהכרזה זו.

המבנה הגיאוגרפי

התל מתנשא לגובה 307 מ׳ מעל פני הים וכ-20 מ׳ מעל סביבתו. הוא שוכן במרכזה של בקעה רחבה, לגדתו הצפונית של נחל באר שבע, סמוך למפגש עם נחל חברון.

בקעת באר שבע, המזוהה עם "נגב יהודה" המקראי, מהווה, יחד עם בקעת ערד, אזור מישורי נרחב המכוסה אדמת לס. בקעות אלו מפרידות בין הרי יהודה בצפון להרי הנגב וסיני בדרום.

בשל המבנה הגיאוגרפי המתון, משמשת הבקעה אזור מעבר נוח מהערבה וים המלח אל הים התיכון, ומסיני והנגב לעבר מרכז הארץ וצפונה. בעבר נוצלו אפיקי הנחלים כדרכי המעבר העיקריות באזור, הן בשל נוחות ההליכה הן בשל זמינות מקורות מים.

מראה כללי של התל ממגדל התצפית

בבקעת באר שבע יורדים בממוצע רב-שנתי כ-200 מ"מ גשם, ובה שטחי חקלאות בעל ("ארץ המזרע"); בעוד שמדרום וממזרח לה מתחיל המדבר ("ארץ הישימון"). תולדות האתר ויישובי הבקעה האחרים משקפים תקופות שבהן התאפשרה ההתיישבות בבקעה – בזכות תנאי אקלים נוחים יותר או כתוצאה מיזמה ממלכתית.

שער העיר החיצון (שכבות 5-4)

תולדות תל באר שבע

שרידי היישוב הקדומים בתל באר שבע מעידים על התיישבות באתר באלף הרביעי לפסה"נ (התקופה הכלקוליתית). הממצאים מתקופה זו כוללים חרסים, אך לא נמצאו קירות של מבנים. אתרי התיישבות רבים מתקופה זו נתגלו לאורך נחל באר שבע ונחל הבשור.

לאחר פער של למעלה מאלפיים שנה, בסוף האלף השני לפסה"נ (בתקופת הברזל, המכונה גם התקופה הישראלית), חודשה ההתיישבות בתל. היישוב התקיים ברציפות במשך כחמש מאות שנה. החופרים הבחינו בתשע שכבות מפרק זמן זה, המייצגות את שלבי הבנייה וההרס של האתר.

מראשיתו של היישוב בתקופת הברזל (שכבה 9) נמצאו בורות שנחצבו במדרון הדרומי של הגבעה ושימשו בעיקר לאחסון תבואה. בור אחד הוכשר למגורים ונמצאו בו כלי חרס ותנור בישול. ייתכן שכבר בשלב זה נכרתה באר המים העמוקה הנמצאת ליד שער העיר.

במשך השנים נוספו ביישוב גם בתי אבן (שכבה 8). במהלך המאה ה-10 לפסה"נ הוקם במקום יישוב חדש, שבתיו הוצמדו בצורת חגורה סגלגלה מסביב לחצר פתוחה (שכבה 7). הבתים היו מטיפוס "בית ארבעת המרחבים" האופייני לתקופה (שלושה מרחבים מקבילים ומרחב רביעי ניצב להם). היישוב כלל כעשרים בתי מגורים ומנה כ-100 נפשות. יישובים דומים לו בבקעת באר שבע מעידים על גל התיישבותי, כנראה בזכות גידול זמני במשקעים.

העיר המבוצרת הראשונה בתל באר שבע (שכבה 5) הוקמה בראשית המאה ה-9 לפסה"נ כאחד המרכזים המנהליים החשובים של ממלכת יהודה. העיר

צלמית עמוד עם פנים מסוגננות, שכבה 2

מזבח קטורת מאבן, תקופת הברזל

הוקפה בחומה מלאה ברוחב של כ-4 מ׳, מדרונותיה חוזקו בחלקלקה (חומה משופעת וחלקה, המונעת טיפוס על החומה), והוקם בה שער משוכלל שכלל שער ראשי ולפניו רחבה קדמית מוגנת בשער חיצון נוסף. משכבה זו נחשפו קטעים של החומות, שער העיר, מפעל המים ורובע מגורים ליד בית המרתפים. לאחר הרס חלקי של העיר היא שוקמה (שכבה 4).

המעבר משכבה 4 לשכבה 3 במהלך המאה ה-8 לפסה"נ, לווה בהחלפה

צלמית אישה, שכבה 2

של כל מערכת הביצורים של העיר: החומה המלאה פורקה ובמקומה נבנתה חומת סוגרים (חומה כפולה שבין קירותיה חדרים), הוקם שער חדש על גבי חורבות השער הקודם, השער החיצון בוטל ומפעל המים שוקם לאחר התמוטטות חלק מתקרתו, ובתי מחסנים נרחבים הוקמו ליד השער ובקרבת מפעל המים. ניתן לפרש שינויים דרסטיים כאלה כתוצאה של חורבן העיר של שכבה 4 ברעידת אדמה.

העיר של שכבה 3 שבה ושופצה בשכבה 2. הוקם ארמון המושל ופורק

טבלת השכבות

תקופה/שכבה	תאריך	אופי היישוב
ערבית קדומה	מאות 7-8 לסה"נ	מצודה
	מאות 2-3 לסה"נ	מצודה
הרודיאנית	מאה 1 לפסה"נ עד 1 לסה"נ	מצודה
הלניסטית	מאות 2-3 לפסה"נ	מקדש
פרסית	מאות 4-5 לפסה"נ	מצודה וכורות אחסון
הברזל 1	ראשית מאה 7 לפסה"נ	ניסיון שיקום שהופסק
2	מאה 8 לפסה"נ	עיר מינהל – חומת סוגרים
3	מאה 8 לפסה"נ	עיר מינהל – חומת סוגרים
4	מאה 9 לפסה"נ	עיר מינהל – חומה מלאה
5	מאה 9 לפסה"נ	עיר מינהל – חומה מלאה
6	מאה 9 לפסה"נ	מחנה הקמה של עיר 5
7	מאה 10 לפסה"נ	יישוב מתוחם
8	מאה 11-12 לפסה"נ	בורות ובתים ראשונים
9	מאה 12 לפסה"נ	יישוב של בורות וסוכות
כלקוליתית	אלף 4 לפסה"נ	חרסים, יישוב?

יש המקשרים את רעידת האדמה שהחריבה את באר שבע עם הרעש הנזכר בספר עמוס:

"דִּבְרֵי עָמוֹס (...) אֲשֶׁר חָזָה עַל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי עֻזִּיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל – שְׁנָתַיִם, לִפְנֵי הָרַעַשׁ." (עמוס א׳ 1).

עמוס נאם בגנות חטאי העם:

"כֹּה, אָמַר ה׳, עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יְהוּדָה וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ: עַל-מָאֲסָם אֶת-תּוֹרַת ה׳, וְחֻקָּיו לֹא שָׁמָרוּ, וַיַּתְעוּם כִּזְבֵיהֶם, אֲשֶׁר-הָלְכוּ אֲבוֹתָם אַחֲרֵיהֶם..." (עמוס ב׳ 4)

ומציין לשלילה גם את המקדש שנבנה בבאר שבע:

"הַנִּשְׁבָּעִים, בַּאֲשְׁמַת שֹׁמְרוֹן, וְאָמְרוּ חַי אֱלֹהֶיךָ דָן, וְחַי דֶּרֶךְ בְּאֵר-שָׁבַע; וְנָפְלוּ, וְלֹא-יָקוּמוּ עוֹד." (עמוס ח׳ 14).

המקדש שעמד בעיר, ואבני המזבח הוטמנו באחד מקירות בית המחסנים. חורבנה של העיר בשכבה 2 בשרפה עזה מתוארך לסוף המאה ה-8 לפסה"נ, וקשור ככל הנראה במסע החורבן של סנחריב מלך אשור בשנת 701 לפסה"נ.

לאחר החורבן נעשה ניסיון חלקי – שלא צלח – לשקם את העיר (שכבה 1)

מסע סנחריב מלך אשור מוזכר במקרא (מלכים ב׳) ונזכר ב"מנסרת סנחריב" משנת 689 לפסה"נ. הכתובת במנסרה כוללת תיאור מפורט של מסעו השלישי של סנחריב לארץ ישראל בשנת 701 לפסה"נ, ומתארת גם את כניעתו של חזקיהו המלך לסנחריב: "אשר לחזקיהו היהודי, על 46 עריו הבצורות, ערי חומה, ועל הערים הקטנות לאין מספר שסביבותיהן, שמתי מצור ולכדתי (...) את עריו אשר בזזתי קרעתי מארצו ונתתי למתנות (...) ועל המס הקודם, המשתלם על ידם מידי שנה בשנה, הוספתי (...) חזקיהו עצמו, מורא הוד מלכותי המם אותו, והוא שלח אחרי לנינוה עיר מלכותי את חיל המחץ (...) יחד עם 30 כיכר זהב ו-800 כיכר כסף (...) יחד עם בנותיו, פילגשיו, שרים ושרות. ואת שליחו שיגר אלי לשם תשלום המנחה וכדי להשתעבד לי.

חלק מכלי החרס בבית המחסנים

ארבע קרנות (ראו לעיל: תחנה מס׳ 1 – המזבח).

15. מפעל המים – מפעל המים הוקם כחלק ממערכת הביצורים של העיר ונועד להבטיח לתושביה גישה אל מאגר המים בשעת מצור. מפעל המים כולל שלושה חלקים:

1) פיר בעומק כ-20 מ׳, מדופן באבנים שלאורך דופנותיו גרם מדרגות.
2) מאגר בעל 5 תאים, בנפח כולל של כ-700 מ"ק, שנחצב בסלע הקירטון וטויח בטיח עבה.
3) תעלת הזנה מפותלת שהוליכה את מי השיטפונות מנחל חברון אל המאגר.

מפעל זה נועד לשמש את תושבי העיר בעיקר בשעת מצור, ואילו לצורכי היום-יום שימשה הבאר שנחצבה בסמוך לשער העיר.

מפעל המים התמוטט ונסתם בשלהי התקופה ההלניסטית, ככל הנראה בשל רעידת אדמה. לאחר תצפית מראש פיר המדרגות נרד דרכו אל

אחד התאים במפעל המים

המאגר התת-קרקעי. נתרשם מנפח התאים, מהטיח העבה שמנע את חלחול המים ומקירות התמך העתיקים שנבנו על מנת לתמוך בתקרה שהתמוטטה בחלקה. נעלה במדרגות מעל למגלש אל תעלת ההזנה, שדרכה זרמו המים למאגר. היציאה ממפעל המים עוברת בפתח מִשני שנחצב במהלך כריית המפעל בימי קדם. עם סיום ההקמה של מפעל המים נחסם הפתח הזה. במהלך החפירות נפתח הפתח מחדש ומשמש ליציאה אל מרגלות התל.

16. התעלה הבנויה – ליד פתח היציאה אפשר לראות קטע מתעלת המים שהובילה את מי השיטפונות של נחל חברון אל תעלת ההזנה של המאגר.

חותם עם כתובת דרום-ערבית – עדות לתפקידה של באר שבע כתחנה בסחר הבינלאומי בתקופת הברזל

כללי התנהגות בגן הלאומי תל באר שבע

- יש ללכת בשבילים המוסדרים בלבד.
- הכניסה למקומות שלא הוכשרו לביקורי קהל אסורה.
- אין לפגוע בעתיקות ובממצאים הארכיאולוגיים.
- אין לטפס על חומות וקירות.
- יש להישמע להוראות עובדי הגן הלאומי ולהקפיד לקיים את הנחיות השילוט.
- לנוחיותכם, הותקנו במקום נקודות מי שתייה, פחי אשפה ושירותים.
- אנא, שמרו על הניקיון.

כתיבה: פרופ׳ זאב הרצוג **עריכה:** ד"ר צביקה צוק
עריכה לשונית: נועה מוטרו **מפה:** יורי סמארטנקו
עיבוד מפה: אביגדור אורבך
צילומים: משלחת החפירות של תל באר שבע, ארכיון רשות הטבע והגנים
תמונת השער: מפעל המים, פיר הכניסה
יולי 2007

באתר זה ניתן לרכוש את כרטיס
המנוי השנתי לגנים הלאומיים ולשמורות הטבע
כל ההכנסות קודשו לשמירת הטבע והמורשת
משלבת ישראכרט EUROCARD MasterCard ישראכרט
שח-ירוק שירות מידע 057-7303050

אתר מורשת עולמית "התלים המקראיים: באר שבע, מגידו, חצור"

בשנת 2005 הכריז אונסקו על שלושת התלים המקראיים – חצור, מגידו ובאר שבע – כאתרי מורשת עולמית בעלי ערך עולמי יוצא מן הכלל. התלים האלה, הנזכרים פעמים רבות במקרא, נבחרו מתוך כ-200 תלים לדוגמאות הטובות ביותר של ערים מימי המקרא. בתלים אלו נערכו חפירות ארכיאולוגיות אינטנסיביות, שהניבו ממצאים מרתקים, השופכים אור על תולדות העמים בארץ ישראל בכלל ותולדות עם ישראל בפרט. הממצא האדריכלי המרשים כולל שערים, חומות, מקדשים, מחסנים, אורוות ומפעלי מים.

באונסקו נקבעו שישה קריטריונים להכרזה, ודי באחד מהם (מלבד קריטריון מס׳ 6) בכדי להכריז על אתר כעל אתר מורשת עולמית. התלים המקראיים הוכרזו בזכות ארבעה קריטריונים, והם:

2 שלושת התלים מייצגים מפגש של תרבויות וערכים אנושיים במזרח הקרוב, שעוצבו באמצעות דרכי המסחר ובריתות עם ארצות אחרות. מפגש זה בא לידי ביטוי בסגנונות בנייה שמיזגו השפעות של מצרים, סוריה וארצות הים האגאי ויצרו סגנון מקומי מובחן.

3 שלושת התלים הם עדות לתרבויות שנעלמו, זו של הערים הכנעניות של תקופות הברונזה וזו של הערים המקראיות של תקופת הברזל. תרבויות אלה באות לידי ביטוי ביצירתיות בתכנון עירוני, ביצורים, ארמונות וטכנולוגיה של מפעלי מים.

4 הערים המקראיות היו בעלות השפעה ניכרת על ההיסטוריה המאוחרת יותר באמצעות הסיפור המקראי.

6 בשל אזכורם בתנ"ך יש לשלושת האתרים ערך עולמי דתי-רוחני יוצא דופן.

תמונות של שני האתרים הנוספים:

תל מגידו – במת פולחן כנענית

תל חצור – מבנים מהתקופה הישראלית

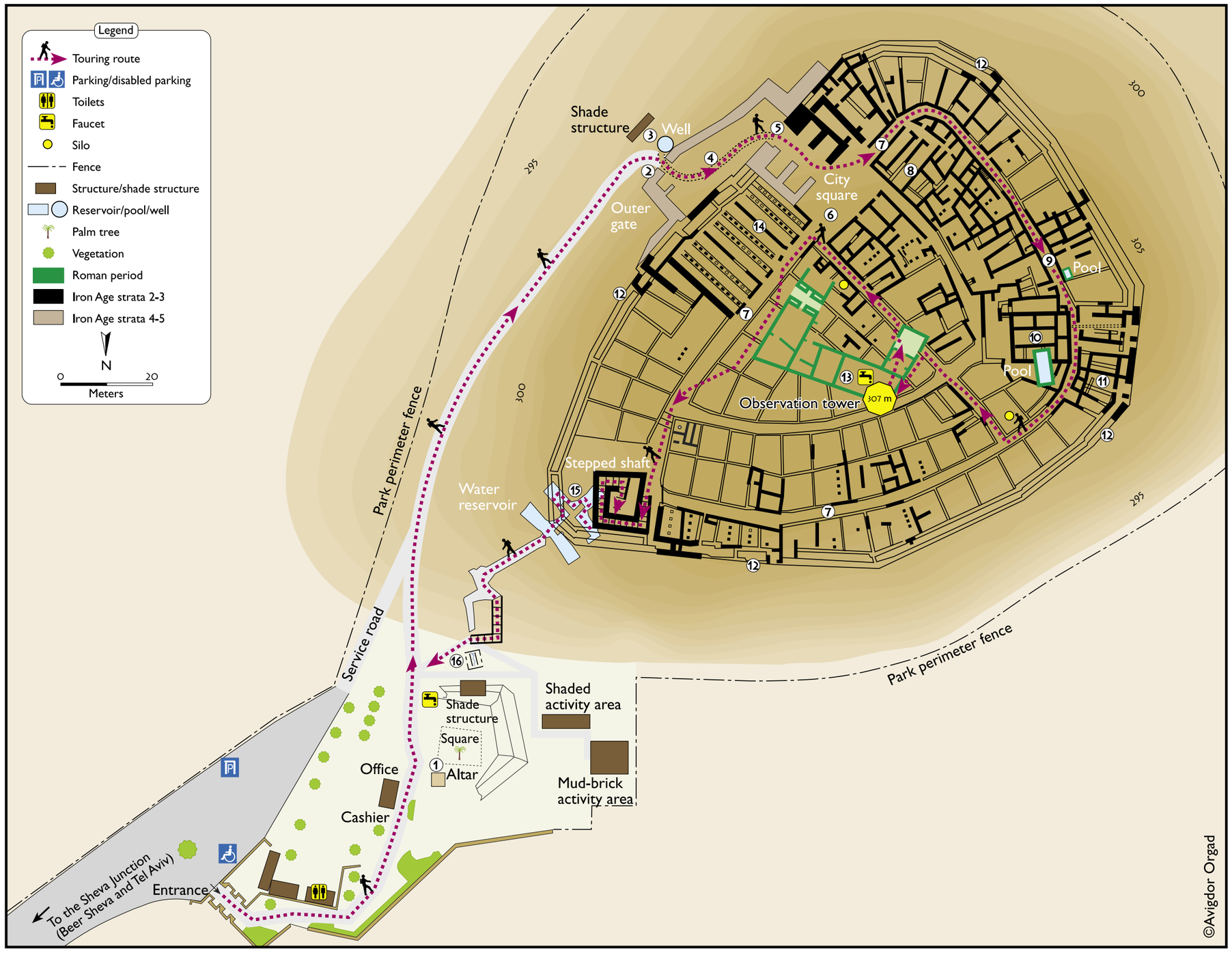

ראש צלמית, שכבה 2

אך היא ניטשה עד מהרה ונותרה בחורבנה עד לתקופה הפרסית.

בתקופה הפרסית (מאות 5-4 לפסה"נ) הוקמה באתר מצודה קטנה ולצדה נחפרו עשרות בורות שנועדו לאחסון תבואה לחיילי הצבא ובעיקר כמספוא לסוסים.

בתקופה ההלניסטית (מאות 3-2 לפסה"נ) הוקם במקום מקדש, שאת בסיס האבן למזבח שלו ניתן לראות באתר ליד "בית המרתפים".

בימי הורדוס (מאה 1 לפסה"נ ועד מאה 1 לסה"נ) נבנתה בתל מצודה גדולה ובתוכה בית מרחץ. שתי בריכות מטויחות השייכות למצודה זו נותרו באתר.

המבנה האחרון שהוקם בתל הוא מצודה בצורת מעוין, שנבנתה בתקופה הרומית (מאות 3-2 לסה"נ) ושופצה מחדש בתקופה הערבית הקדומה (מאות 8-7 לסה"נ).

בתקופות הרומית והביזנטית עבר היישוב מערבה ועיר גדולה הוקמה בתחום באר שבע של ימינו. מאוחר יותר נעזבה העיר. העיר הוקמה מחדש כעיר מינהל על ידי התורכים (בשנת 1900) בשטח העיר העתיקה של ימינו (המרכז הישן של העיר באר שבע).

במלחמת העולם הראשונה שימשה העיר נקודת ריכוז לצבא העות'מאני לשם הכנה להתקפה בכיוון תעלת סואץ, אך המציאות הייתה אחרת... הצבא הבריטי התקדם ממצרים לארץ ישראל והעות'מאנים ביצרו את תל באר שבע והציבו בו עמדת תותחים. המקום נכבש ביום 31.10.1917 בהסתערות יחידת פרשים של גייסות הצבא האוסטרליים והניו-זילנדיים Australian and New Zealand Army Corps (או ANZAC בראשי תיבות).

תולדות המחקר

החפירות בתל באר שבע נערכו בשנים 1976-1969 מטעם המכון לארכיאולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, בניהולו של פרופ' יוחנן אהרוני, ובעונה האחרונה בידי פרופ' זאב הרצוג. לאחר שהוברר רצף השכבות ואופיין, שמה לה המשלחת למטרה לחשוף חלקים נרחבים של העיר האחרונה שנתקיימה באתר (שכבה 2). עיר זו משמשת מקור ראשון במעלה ללימוד ולניתוח תכנית העיר הישראלית.

מראשית החפירות ניתנה הדעת לשימור השרידים באתר ונעשו פעולות רבות, שמימנה בעיקר עיריית באר שבע, לשמר את שרידי קירות הלבנים שנחשפו.

בשנת 1990 בוצעה בתל באר שבע עבודת שחזור מקיפה בידי רשות הגנים

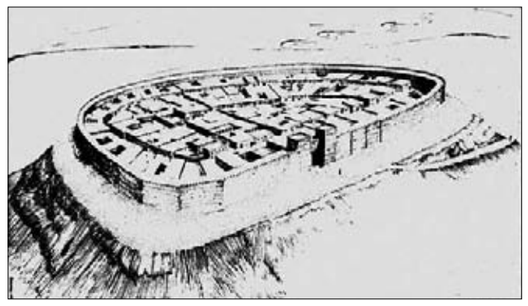

שחזור מראה העיר בשכבה 2

הלאומיים (רשות הטבע והגנים כיום), בסיוע המנהלה לפיתוח התיירות בנגב.

ברבים מהמבנים מופיע בקיר קו שחזור. הקירות מתחת לקו – מקוריים ונמצאו שלמים בחפירות; כל הבנייה אשר מעל קו השחזור שוחזרה ממפולות האבנים שהיו בשטח או בבנייה של לבני בוץ. תכנית השחזור ומגדל התצפית גובשו בידי האדריכל לורנס בלקין, בעזרת פרופ' זאב הרצוג ששימש כיועץ ארכיאולוגי.

בשנים 1995-1993 חודשו החפירות בתל בהנהלתו של פרופ' זאב הרצוג מטעם המכון לארכיאולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, במטרה להשלים את חשיפתם של מפעלי אספקת המים. בשלב הראשון, בניהולו של ד"ר צביקה צוק, נחפרה באר המים ליד שער העיר. התברר כי הבאר

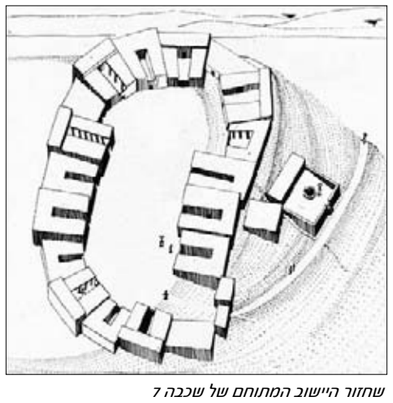

שחזור היישוב המתוחם של שכבה 7

נחצבה לעומק רב, ומפלס המים נתגלה בעומק של 69 מ' מתחת לפני השטח. בשלב השני, בניהולו של עידו גינתון, נחשף בשלמותו מפעל המים שבצפון-מזרח העיר. פיר המדרגות המרשים שעומקו כ-17 מ' השתמר כמעט לכל גובהו, ומאגר המים המטויח נחשף בשלמותו, כפי שניטש לפני למעלה מאלפיים שנה. עם השלמת עבודות שימור נרחבות, בשיתוף עם צוותי השימור של רשות עתיקות, נפתח מפעל המים לקהל בשנת 2003.

הסיור באתר

הסיור באתר מתחיל ברחבת המזבח, עולה לשער העיר והבאר שלצדו, עובר במקומות המעניינים במסלול טבעתי, עולה למגדל התצפית ומסתיים במפעל המים. משך הסיור כשעה. למרגלות התל נבנה מתחם של חדרים מלבני בוץ, בהם ניתן ליהנות מפעילות חווייתית לקבוצות, בתיאום מראש ובתשלום.

השער הראשי מוביל אל העיר ועיקר המבנים שנראה שייכים לשכבה 2 (ראו טבלה), שהשתרעה בראש הגבעה על שטח של כ-11 דונם. לעיר צורה סגלגלה, שתואמת את פני הגבעה, והיא הורחבה בצדה המזרחי כדי לכלול את פיר הכניסה למפעל המים. חומת סוגרים (חומה בעלת שני קירות ורווח ביניהם) תוחמת את העיר. בצמוד לה בתים ורחוב היקפי. בתי המגורים נבנו מלבני בוץ מיובשות בשמש, שהונחו על גבי מסד של אבני גוויל. התכנון העירוני מציג שילוב של בתי מגורים ומבני מינהל ומעיד כי העיר נועדה לשמש את פקידי המינהל של אזור הנגב בממלכת יהודה. ב-70 בתי המגורים התגוררו כ-300 נפש, שכללו משפחות של מפקדי הצבא, גובי המסים, מנהלי המסחר וכוהני הפולחן.

1. המזבח — בפינת הרחבה נמצא העתק משוחזר של מזבח הקרבנות הגדול, בעל ארבע קרנות, שאבניו נתגלו משולבות בבית המחסנים. המזבח המקורי מוצג במוזיאון ישראל.

המזבח מעיד כי בעיר היה בית פולחן שהוקם במסגרת המינהל הדתי של ממלכת יהודה. פירוקו והטמנתו של המזבח מעידים על שינוי בנוהגי הפולחן בממלכה. על פי תאריכה של שכבה 2 אפשר לייחס את ביטול מקום הפולחן לרפורמה הדתית שערך חזקיהו מלך יהודה בשלהי המאה ה-8

מזבח הקרבנות המשוחזר מאבנים שנמצאו טמונות בבית המחסנים

לפסה"נ (גם המקדש שנחשף בתל ערד בוטל ברפורמה זו).

2. השער הקדמי — השער הקדמי היה בשימוש בשכבות 5-4. הוא בנוי מאבן בבסיסו ולבני בוץ בחלק העליון. קו השחזור מסומן בו בבירור.

3. באר המים — הבאר נמצאת משמאל לשער, מצדו החיצוני.

> הרפורמה שערך חזקיהו מלך יהודה מתוארת, בין היתר, בספר מלכים:
> "וַיְהִי בַּשָּׁנָה שָׁלֹשׁ לְהוֹשֵׁעַ בֶּן-אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, מָלַךְ חִזְקִיָּהוּ בֶן-אָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה (...) וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה', כְּכֹל אֲשֶׁר-עָשָׂה דָּוִד אָבִיו. הוּא הֵסִיר אֶת-הַבָּמוֹת, וְשִׁבַּר אֶת-הַמַּצֵּבֹת, וְכָרַת אֶת-הָאֲשֵׁרָה..." (מלכים ב' 1-4).

היא נחצבה לעומק רב, ומימיה שימשו את תושבי העיר ואת עוברי האורח – שיירות המסחר והצבא שעברו במקום.

4. תעלת הניקוז — אבני כיסוי המשולבים בריצוף המוביל מן השער הקדמי אל השער הראשי מרמזים על קיומה של תעלת ניקוז שנועדה להוציא את עודפי מי הגשם מן העיר. התעלה עברה מתחת לשער הראשי, יצאה דרך השער הקדמי וכוונה ככל הנראה אל מאגר מים

> יש המקשרים את הבאר שנמצאה בשער העיר עם הבאר הנזכרת בספר בראשית בזיקה לבריתות שכרתו אברהם ויצחק עם הפלישתים בבאר שבע. השבועה שנשבעו ליד הבאר היא מקור שמה של העיר:
> "וַיַּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר, וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ; וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית (...) וַיֹּאמֶר – כִּי אֶת שֶׁבַע כְּבָשֹׂת, תִּקַּח מִיָּדִי: בַּעֲבוּר תִּהְיֶה לִּי לְעֵדָה, כִּי חָפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר הַזֹּאת. עַל כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא – בְּאֵר שָׁבַע: כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם. וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבְאֵר שָׁבַע; וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ, וּפִיכֹל שַׂר-צְבָאוֹ, וַיָּשֻׁבוּ אֶל-אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים" (בראשית כ"א 27-32).

במדרון הגבעה.

5. השער הראשי — על חזית השער הגנו שני מגדלים גבוהים ועבי קירות. משני צדי מעבר השער היו חדרים, ובאחד מהם נתגלו ספסלים מטויחים ששימשו למושב הסוחרים או נציגי המלכות.

משמאל למעבר נראה חציו השמאלי של השער של שכבות 3-2; ואילו מצדו הימני נראה חציו הימני של השער הקדום יותר, של שכבות 5-4 (ומפלסו נמוך יותר).

6. רחבת הכניסה — רחבת הכניסה מכונה במקרא "רחוב שער העיר". זו הייתה הכיכר המרכזית שאפשר היה לקיים בה את השוק המקומי או את התכנסות תושבי העיר, ואליה התחברו כל הרחובות.

7. הרחוב ההיקפי — רחוב היקפי שהקיף את המִתאר הסגלגל של העיר במקביל לקו החומה. רוחבו כ-2 מ'. בנוסף נמצאו רחובות שחצו את העיר מצד לצד בקו ישר דרך מרכזה.

8. "ארמון המושל" — מבנה בולט בגודלו ובתכניתו, המזוהה עם בית "שר העיר" או "ארמון המושל". הוא כולל מסדרון כניסה ושני אולמות מרוצפים שהיוו את האגף הטקסי, וכן יחידות מגורים, מטבח ומחסן.

9. הרחוב הקדום — במרכז הרחוב ההיקפי נבחין בקטע חפור לעומק כ-3 מ' ובו נחשף תוואי הרחוב הקדום. עובדה זו מעידה כי תכנית העיר נשמרה מראשית הקמתה בשכבה 5 ועד לסופה בשכבה 2. בהמשך נבחין בצד שמאל בשרידי בריכה מטויחת מן התקופה ההרודיאנית.

10. בית המרתפים — בהמשך הרחוב נבחין בצד ימין בבניין שיסודותיו הושתתו בעומק של 4 מ', ושניים מחדריו שימשו כמרתפים תת-קרקעיים. פרופ' אהרוני שיער שעומק היסודות החריג נוצר בשל פירוק המקדש, שניצב במקום זה, במהלך רפורמה פולחנית.

11. רובע מגורים — משמאל לרחוב נבחין ברובע של בתי מגורים. הבתים בחלק זה של העיר משולבים בחומה, בנויים בצורה אחידה וכוללים שלושה או ארבעה חדרים: חדר מבוא, ששימש כנראה כחצר ופינת בישול, בעל מדרגות שהובילו לגג; שני חדרי אחסון (אחד נועד כנראה לבעלי חיים) שהופרדו בטור של עמודים; וחדר אחורי שהיה גם חלק מחומת הסוגרים ושימש לשינה.

12. חומת הסוגרים — בשולי החלק העליון של הגבעה הוקמה חומת הסוגרים, העשויה משני קירות מקבילים. חדרי החומה שימשו כחלק האחורי של בתי המגורים.

13. מגדל התצפית — מראש המגדל ניתן להתרשם מתכנית העיר ולצפות אל נופה של בקעת באר שבע, העיר באר שבע, והיישובים עומר ותל שבע. לרגלי המגדל נראים שרידי המצודה (צבע ירוק במפה) שהוקמה בתקופה הרומית ושוקמה בתקופה הערבית הקדומה.

14. בית המחסנים — הבניין משתרע על שטח של כ-600 מ"ר וכולל שלושה בתי מחסנים. כל בית מחולק בשני טורים של עמודי אבן לשלושה אולמות מוארכים. מאות כלי חרס שנמצאו בשכבת החורבן של הבניין מבססים את זיהוי המבנה כבית מחסנים ("בתי מסכנות" בלשון המקרא). החפצים ומצרכי המזון אוחסנו באולמות הצדדיים, ואילו המרחב האמצעי שימש כמסדרון כניסה לשיירות החמורים שהובילו את האספקה.

בפינה הצפונית של בית המחסנים נמצאה קבוצה של אבנים מסותתות היטב משולבת בקטע קיר. מאבני הקיר הללו שוחזר מזבח קורבנות בעל

בית המחסנים